

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

building
local
promise.

Razumkov
centre

НІМЕЧЧИНА НА ШЛЯХУ ДО ВІДНОВЛЕННЯ ЛІДЕРСТВА

Лютий 2024

Це видання було представлено Центром Разумкова в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раєт в Україні. Зміст видання є винятковою відповідальністю Раєт та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

НІМЕЧЧИНА НА ШЛЯХУ ДО ВІДНОВЛЕННЯ ЛІДЕРСТВА

Віктор ЗАМЯТІН,
директор політико-правових програм Центру Разумкова

Василь ЮРЧИШИН,
директор економічних і соціальних програм Центру Разумкова

Сьогодні, на початку 2024 р., перед Україною вимальовуються нові виклики, пов'язані з перспективами її успішної боротьби проти російського агресора. З одного боку, завдяки партнерській підтримці демократичних країн, Україна довела власну цивілізаційну спроможність, утвердилася як свободолюбна країна¹, а тому має примножувати зусилля на формування та зміцнення демократичного суспільства та його інтеграцію в європейську спільноту.

З іншого – нинішнє політичне напруження у США, формально зумовлене протистояннями навколо Федерального бюджету, у контексті підтримки України означає зростання ризиків стосовно спроможності розвинутих країн надавати Україні на постійній основі («стілки, скільки буде потрібно») належний обсяг ресурсів для захисту та перемоги. Зрозуміло, що політичні пристрасті у США упродовж року можуть періодично привносити ускладнення чи дисбаланси у політичну, економічну, гуманітарну та військову допомогу Україні (чим сповна намагатиметься скористатись росія). Кульмінація цього напруження настане наприкінці року, під час президентських виборів у США, при цьому і хід кампанії, і результат виборів чинитимуть значний вплив на подальший перебіг як війни в Україні, так і інших подій у Європі.

Тому позитивні сигнали, які з початку року надходять з європейських країн, мають вітатися і належним чином оцінюватися як владними інститутами, так і громадянським суспільством. Насамперед йдеться про активізацію питань про початок переговорів про вступ України до ЄС, поступову реалізацію ініціативи щодо надання Україні певних безпекових гарантій на час до її вступу до НАТО (де першою країною, яка підписала відповідну угоду з Україною, стала Велика Британія),

заходи Данії, Швеції та Нідерландів у частині надання бойових літаків. У цьому ж ряду стоїть заява Канцлера Німеччини Шольца про виділення цього року Україні військової допомоги на суму понад €7 млрд. Всього (цього року) Німеччиною на поставки зброї та фінансову допомогу Україні заплановано виділити €8 млрд, і ще €6 млрд мають бути виділені на допомогу українським біженцям. Наскільки відомо, спочатку в Берліні планували виділити на військову допомогу Україні близько €4 млрд.

При цьому Шольц кілька разів зазначав, що Німеччина надала Україні найбільшу допомогу серед країн Європейського Союзу, і закликав інші країни ЄС збільшити обсяги допомоги. За його словами, частка Німеччини в загальному обсязі допомоги Україні від ЄС вже склала більше половини. Загалом, наскільки відомо, станом на 31 жовтня минулого року, зобов'язання Німеччини становили понад €17 млрд, а це приблизно в п'ять разів перевищує внесок Данії – наступного найбільшого вкладника в військову допомогу.

Ця зміна риторики, а також досягнуте в жовтні минулого року рішення про створення в Україні спільного підприємства з компанією Rheinmetall, провідним виробником бойової техніки в Німеччині, дозволяють обережно

¹ Yakymenko Y., Yurchyshyn V. Impact of Ukraine on the formation of a new global economic order. – Geoeconomics of the international monetary order: money and power in the 21st century. Collection of scientific papers of the international conference (7-8 of June 2023). – Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine, <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/Geoeconomics-of-the-international-monetary-order.pdf>.

припустити, що в Німеччині поступово починають розуміти зв'язок між перспективами війни в Україні та безпекою всієї Європи.

Риторика Шольца, як і інших лідерів Німеччини, залишається достатньо обережною, реальні дії та рішення Берліна як одного з «двигунів» європейської машини все ще далеко не до кінця відповідають і реальним потребам сьогодення на українських фронтах, і тим більше – створенню перспектив для об'єднаної Європи. Однак це вже перші практичні кроки до вироблення нової «східної політики» в Німеччині, країні, яка традиційно задавала тон у процесах європейської інтеграції.

Напевне, тим самим Шольц і Німеччина роблять заявку на оновлення та зміцнення ролі Берліна у світовій політиці. Адже не секрет, що авторитет Німеччини наприкінці 2010-х рр. зазнав послаблення, а кризовий тиск коронавірусного 2020 р. та інфляційного 2022 р. взагалі почав ставити під сумнів її лідерські позиції у Європі.

Сьогодні, на початку 2024 р., про повномасштабне відновлення європейських економік ще не йдеться, однак є підстави очікувати, що криза у Євросоюзі вже минула. Для України це важливо як у контексті безпосередньо економічного відновлення (насамперед через збільшення попиту на українську продукцію), так і зростання обсягів допомоги, які країни ЄС надають у якості партнерської підтримки України.

Суперечності підтримки. Передусім слід нагадати, що відносини між Україною та ЄС не мали однозначного виміру. Зокрема, Європейський Союз і насамперед його провідні країни, такі як Німеччина та Франція, категорично відмовлялися визнавати європейську перспективу України, а також підтримувати наміри її керівників (В. Ющенко, П. Порошенка) наблизити країну до НАТО. На заваді були як чинники, викликані повільним ходом реформ в Україні, надмірним поширенням корупційних процесів, так і неафішованим, втім очевидним бажанням зберегти на високому рівні відносини з росією, а відтак і визнанням її права на вплив в Україні.

Тому Євросоюз, декларативно підтримуючи реформи і навіть надаючи певні кредитні ресурси (які, з одного боку, мали засвідчувати зацікавленість демократичної Європи у розбудові нової країни та її економіки, з іншого – не могли суттєво вплинути на характер постсоціалістичних трансформацій), насправді не здійснював кроки реального захисту нашої країни від відверто агресивного сусіда. Це стосується не лише України.

Показовим у цьому є 2008 р., коли відбулося відверте ігнорування Заходом нападу російського агресора на Грузію², а також недопущення (під впливом тодішнього керівництва Німеччини і Франції) схвалення для України плану дій до членства у НАТО. Подальші роки, і насамперед початок російської агресії проти України в 2014 р., довели хибність підходів Німеччини і Франції у їх політиці поступливості до Росії³, проте радикальних змін у цих підходах не відбувалося до того моменту, як Україна змогла вистояти у 2022 р. У цьому контексті варто згадати, що вже під час агресії 2014 р. Франція розраховувала продати росії військові кораблі, і лише під тиском українського та інших суспільств відмовилася від цієї оборудки.

У тому, що стосується України, ЄС, як вказувалося, продовжував наполягати на політичних та економічних реформах в Україні і навіть здійснював кроки, спрямовані на поглиблення відносин (у рамках Угоди про асоціацію, глибоку та всеосяжну вільну торгівлю), але при цьому процес підписання Угоди про асоціацію невиправдано затягнувся, а текст документу не містив жодної згадки про можливість вступу України до ЄС у майбутньому.

З іншого боку, незважаючи на проголошення перших антиросійських санкцій, рівень відносин між ЄС та росією щонайменше не знижувався, а в енергетичній сфері навіть зростав. Достатньо згадати, що Німеччина всіляко сприяла розбудові та введенню в експлуатацію «Північних потоків», які були покликані замінити «український» шлях транзиту енергоносіїв до європейських країн, і категорично відмовлялася визнавати

² Формальне засудження вторгнення російських військ до Грузії (у період Олімпійських ігор) супроводжувалось «стурбованістю» розгортання насильницьких дій, що означало лише умиротворення агресора (залишаючись при цьому «над» конфліктом).

³ Meister S. As Europe Looks East, Germany Needs to Take the Lead. – Internationale Politik Quarterly, <https://ip-quarterly.com/en/europe-looks-east-germany-needs-take-lead>.

іншу роль цих газопроводів, крім виключно бізнесової.

Саме Німеччина і після 2014 р. наполягала на тому, що не можна провокувати росію на подальшу ескалацію, а Канцлер Меркель була посередником при підписанні т. зв. «Мінських домовленостей»⁴, вкрай прихильних для України. А на той час Міністр закордонних справ Німеччини Штайнмайер у спільному з французьким колегою Фабіусом листі міністрам закордонних справ України та росії запропонував провести на окупованій частині Донбасу вибори, не очікуючи деокупації («формула Штайнмайера»).

Загалом, політика провідних країн ЄС, і насамперед Німеччини, у 2014-2022 рр. була орієнтована на збереження статус-кво у відносинах з росією, яка, втрачаючи частку політичного авторитету, залишалася важливим економічним партнером (внаслідок взаємовигідного бізнесу).

Слід визнати, що логіка європейських політичних процесів у 2022-2023 рр. вже мала помітні відмінності. Однією з причин цього стало надто очевидне порушення москвою всіх наявних на той час домовленостей і вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р., про що не раз говорив, зокрема, Канцлер Шольц.

Між тим, спроби «не дратувати російського ведмедя» продовжувалися і після початку повномасштабної російської агресії проти України 24 лютого 2022 р. Ні США, ні їхні європейські союзники не вірили в стійкість України, і відтак — відкидали можливість надання їй зброї для відбиття агресії. Варто нагадати, що в час початку російського вторгнення саме Німеччина очолювала «Групу семи», отже це була консолідована позиція провідних держав світу на той час.

Сьогодні ще серед іншого не забуто й історію про те, як Берлін довго торпедував можливість надання Україні танків Leopard, при цьому аргументація відмови була щоразу інша. Однак на початку 2023 р. ситуація почала поступово змінюватися. З утворенням «танкової коаліції» танки Leopard таки доїхали

до України, взяли участь у боях, а у Польщі створені можливості для їх ремонту та повернення в стрій. До речі, першим завданням заводу Rheinmetall в Україні стане саме обслуговування і ремонт уже наданої Німеччиною бойової техніки.

Фінансування Німеччиною заходів з підвищення дієздатності ЗСУ на 2023 р. становило загалом €5,4 млрд (у 2022 р. — €2 млрд), а повноваження на взяття зобов'язань на наступні роки склали €10,5 млрд. Ці кошти мають піти переважно на військову підтримку України. Водночас вони будуть використовуватися з метою фінансування поповнення військового майна для Бундесверу, переданого Україні з його складів, а також внесків Німеччини до Європейського фонду забезпечення миру (EPF), з якого, своєю чергою, можуть компенсуватися витрати країн-членів ЄС на підтримку України⁵.

Такі факти **добре відомі українцям, які знають і цінують таку підтримку**. Так, згідно з проведеним у липні 2023 р. соціологічним дослідженням Центру Разумкова, 87,9% опитаних вважали Німеччину стратегічним партнером України. А у серпневому дослідженні 86,2% українців зазначили власне позитивне ставлення до Німеччини. Тому важливим є прояснення ситуації з можливостями подальшої підтримки України провідною європейською країною.

За даними преси, під час зустрічі у форматі «Рамштайн» у січні 2024 р. було домовлено, що цього року Німеччина поставить Україні, зокрема, 9 систем ППО IRIS-T SLM, самохідні зенітні установки Gepard, ЗРК SKYNEX, 105 танків Leopard 1A5, 30 БМП Marder, 15 зенітних танків GEPARD і понад 250 тис. снарядів до них, 12 мостоукладальників Biber, понад 250 тис. 155-мм снарядів. 3 квітня по червень Бундесвер передасть також шість багатоцільових гелікоптерів Sea King Mk 41 (це вже досить старі машини, обладнані для транспортування та рятувальних операцій). Окрім того, Бундесвер у 2024 р. планує навчити 10 тис. українських військових. А для того, щоб покращити забезпечення поставок снарядів в Україну, Rheinmetall побудує новий завод.

⁴ Йдеться про Протокол та Меморандум про виконання його положень, підписані в Мінську у вересні 2014 р., та Комплекс заходів щодо виконання Мінського протоколу, підписаний в лютому 2015 р., після тяжких поразок України в Іловайському та Дебальцевському котлах.

⁵ Військова допомога для України. — Посольство Федеративної Республіки Німеччина в Україні, <https://kiew.diplo.de/ua-uk/aktuelles/-/2549080>.

Разом з цим, сьогодні уряд Шольца так само наполегливо відмовляє Україні в наданні далекобійних ракет Taurus, що так само не означає, що постачання цих ракет не відбудеться ніколи. Берлін також наголошує на тому, що важливим є безумовне дотримання Україною принципу, за якого надана Заходом зброя не вражатиме цілі на російській території.

Хоча німецький уряд дуже обережний у своїх тезах на підтримку європейської та євроатлантичної інтеграції України, але принаймні сьогодні в Берліні вже говорять про підтримку цих процесів за умови досягнення Україною всіх необхідних умов. Від Канцлера Шольца та членів його кабінету все ще неможливо почути слова про необхідність перемоги України у війні, натомість теза про підтримку стільки, скільки це буде потрібно, лунає часто.

Як бачимо, за майже два роки війни політична позиція Німеччини стосовно України змінилася, пройшовши шлях від довгого ігнорування, заперечення самої можливості її повернення до європейського цивілізаційного простору, до принаймні визнання за нею такого права і обережно висловленої підтримки, від відмови як однопартійців Шольца, соціал-демократів, так і правохристів у Німеччині надати Україні зброю для захисту, поступового постачання систем ППО, танків, а тепер уже й гелікоптерів.

Щоправда, нерішучість Шольца в справі підтримки України зброєю давно стала об'єктом для критики з боку правохристів — опозиційного нині блоку ХДС/ХСС. А саме по собі постачання зброї Україні різко критикується з боку партій, які відверто виступають з підтримкою росії — Альтернативи для Німеччини (AfD), лівих, а тепер ще й нової партії Сари Вагенкнехт.

Внутрішні виклики. Як уже зазначалося, поведінка уряду Шольца у питаннях підтримки України зазнають постійної критики і з правого, і з лівого боків. Це не означає, звичайно, що ХДС/ХСС може радикально змінити картину щойно прийшовши до влади, так само, як те, що підтримка України може радикально змінитися з наступними виборами (цього року — до Європарламенту, наступного — до Бундестагу).

Опитування свідчать, що німецьке суспільство більше не схильне підтримувати ні традиційні у нещодавньому минулому політичні альянси (лівоцентричних соціал-демократів та зелених або правохристів ХДС/ХСС з лібералами — вільними демократами). Наступний склад Бундестагу буде, очевидно, ще більш фрагментованим, ніж зараз. Соціал-демократи Шольца поступово втрачають підтримку виборця (зараз — 14%, за опитуванням інституту INSA), їх партнери по коаліції зелені мають підтримку в 13%, а вільні демократи — 4%. Опозиційні ж правохристи мають 31% підтримки.

Разом з тим, антиімміграційна і фактично пропутінська за риторикою AfD має вже 21% підтримки виборців, а щойно утворена ліва партія Союз Сари Вагенкнехт — за здоровий глузд і справедливість (Bündnis Sahra Wagenknecht — Für Vernunft und Gerechtigkeit), яка так само виступає проти підтримки України і за дружбу з москвою, вже від старту набрала 7%.

У питанні посилення підтримки України зброєю, як засвідчують опитування, трохи більше половини німців такий підхід підтримують (51%), тоді як 42% виступають проти. В разі, якщо ультраправі та ультраліві зможуть переконати виборця, що економічні негаразди, як свої, так і країни, пов'язані з підтримкою України, то теперішня політика стане непопулярною, а Німеччину можуть очікувати політичні потрясіння. Навряд чи це те, чим Шольц прагнув би завершити свою каденцію.

Таким чином, обережність канцлера та його уряду пояснюється і острахом ескалації війни, і суто внутрішніми чинниками. Однак саме по собі визнання того факту, що навіть Німеччина, за всієї її економічної міці та міжнародного авторитету, не зможе просто перечекати теперішню війну, може й підняти шанси соціал-демократів на принаймні участь у новому уряді та надати імпульс країні до відновлення її лідерських позицій у Європейському Союзі. Це, звісно, потребує зусиль.

Своєю чергою, українському керівництву доведеться демонструвати, що країна гідна не просто підтримки, але справжніх партнерських дій з боку Німеччини, і що саме в інтересах Німеччини це партнерство зробити максимально тісним і ефективним.

Геоелекономічні зсуви. 2020-і роки, які розпочалися глобальним коронавірусним нападом, продовжилися російською агресією і нападом ХАМАСу на Ізраїль, засвідчили суттєві зміни у світовій політичній та економічній системах. Перш за все, слід відмітити, що провідні розвинуті країни, які упродовж попереднього півстоліття були взірцями соціально-економічного розвитку, останніми роками помітно послабили власну економічну динаміку. Особливо це стосується ЄС, який у середині 2010-х років зіткнувся із серією внутрішніх і зовнішніх кризових шоків⁶, що сформувало чи не найбільші виклики стосовно спроможності Союзу витримувати авторитарний тиск і зберегти людські та демократичні цінності.

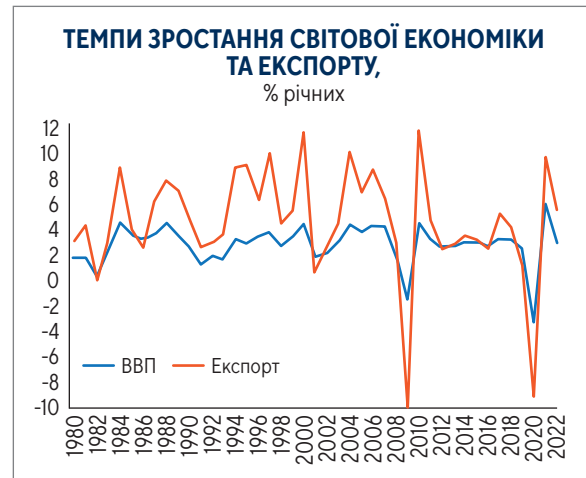
Зауважимо, глобалізація у попередні десятиліття призвела до вивільнення економічної спроможності багатьох країн, наслідком чого стало безпрецедентне зростання доходів і покращення добробуту. На цьому тлі економічного благополуччя (яке з плином часу сприймається як даність і як найвище благо) демократичні цінності можуть витіснитися на другий план. На жаль, практика це підтверджує – не з усіма випробуваннями Євросоюз впорався належним чином⁷.

Низка «малих» кризових хвиль (як, зокрема, міграційна та боргова кризи у 2010-х роках у Європі, хоча й не глобальних за масштабами, але досить чутливих навіть для розвинутих країн) призвели до того, що країни не лише почали дедалі більше вдаватися до вибудовування бар'єрів для захисту власних бізнесів від глобального конкурентного тиску, але й з метою недопущення втягування себе у кризові процеси у партнерських країнах. Однак це безперечно призводило до зменшення економічної відкритості, а відтак – втрати добробуту навіть у розвинутих економіках. І з'ясувалось, що навіть сформовані глобальні фінансові інститути, за якими вбачалась можливість розв'язання потреб сприяння економічному розвитку, виявилися

неспроможними до реалізації завдань формування економічно справедливих світогосподарських зв'язків⁸.

Звернемо увагу, що після Глобальної фінансової кризи 2008–2009 рр. (ГФК) темпи зростання світового ВВП і світових обсягів експорту (торгівлі загалом) практично зрівнялись, тобто світова торгівля суттєво зменшила свою значимість для підтримки загальної економічної динаміки (натомість посилилась значимість внутрішніх факторів) (діаграма «Темпи зростання світової економіки і експорту»).

Так, останніми роками уповільнення економічного зростання відбулося у всіх регіонах світу, яке (уповільнення) обтяжувалось намірами та діями, спрямованими на відокремлення від світу або ж замкненості у колі партнерських країн. Німеччина, яка сповідувала і сповідує ідеологію економічної відкритості відчула негативний вплив таких процесів, що стало одним з вагомих чинників відчуженого гальмування соціально-економічних процесів.

Також виявилось, що конкурентні позиції багатьох країн і компаній в умовах посилення обмежень (на ресурсну і логістичну складову), вже не є такими міцними, як вважалося. Що

⁶ Політичні, економічні і структурні наслідки російської агресії для України і світової спільноти. Завдання економічного відновлення України у повоєнний період з врахуванням євроінтеграційних пріоритетів. – Центр Разумкова, https://razumkov.org.ua/images/2023/04/21/2023_04_consequences_of_the_war_for_ukraine.pdf.

⁷ Економічні свободи для зміцнення соціально-економічного розвитку України в умовах глобальних трансформацій. – Центр Разумкова, 2020 р. https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_Economic_freedom.pdf.

⁸ V.Yurchyshyn. Challenges for the Next Stage of Globalisation: The Factor of Ukraine. – The World Financial Review, <https://worldfinancialreview.com/challenges-for-the-next-stage-of-globalisation-the-factor-of-ukraine/>.

особливо чітко проявлялось у сфері промислового виробництва, зокрема Німеччини, чия промисловість упродовж останнього півстоліття мала конкурентні переваги значною мірою через (політично обумовлені) пільгової вартості російських енергоресурсів. Звернемось до проявів послаблення економічної динаміки Німеччини упродовж останніх років.

Економічне послаблення Німеччини.

Німецька економіка, як і раніше, залишається третьою за величиною вироблюваного ВВП⁹. Однак кризові шоки, спровоковані російською агресією (висока інфляція, дисбаланс на світових енергетичних та харчових ринках, вимушена міграційна експансія) призвели до суттєвого послаблення та навіть погіршення економічної динаміки. При цьому зростання економіки Німеччини серед розвинутих країн було чи не найслабшим (таблиця «Порівняння прогнозів економічного зростання...»).

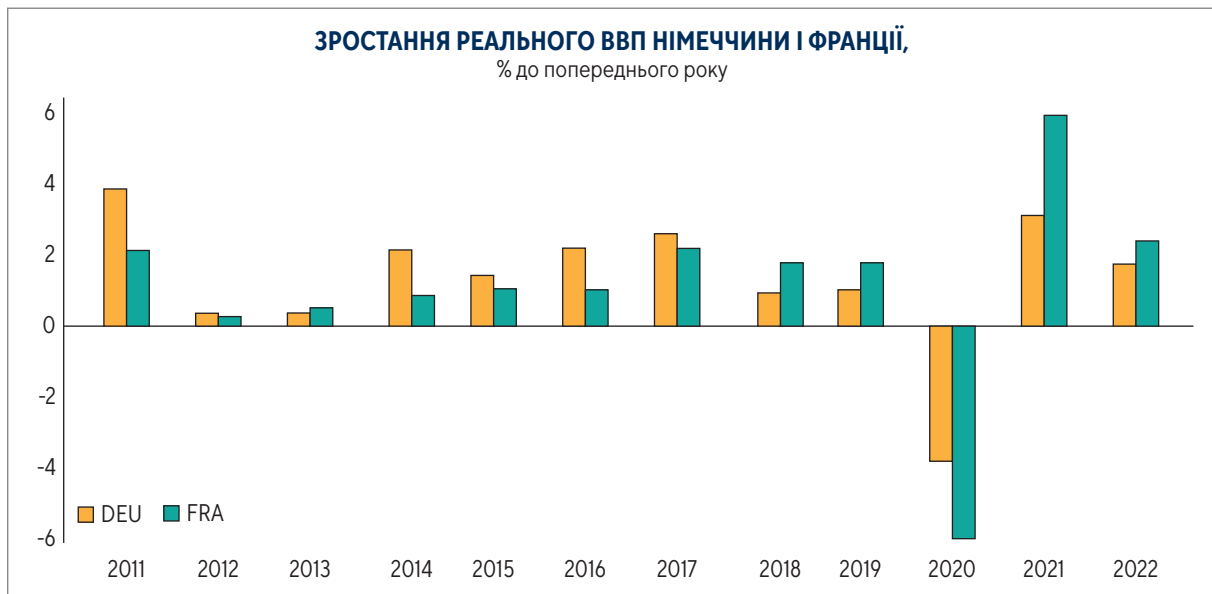
Більше того, Німеччина почала економічно втрачати, порівняно з найближчим конкурентом (економічним і політичним) – Францією, що для багатьох німецьких бізнесів і домогосподарств виглядає особливо дошкульно. Так, останніми роками, по-перше, темпи економічного зростання Франції помітно перевищують відповідні темпи Німеччини

(діаграма «Зростання реального ВВП Німеччини і Франції»).

ПОРІВНЯННЯ ПРОГНОЗІВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ НА ПОЧАТКУ 2023 р. І ПОПЕРЕДНІ РЕЗУЛЬТАТИ 2023 р.¹⁰, % до попереднього року

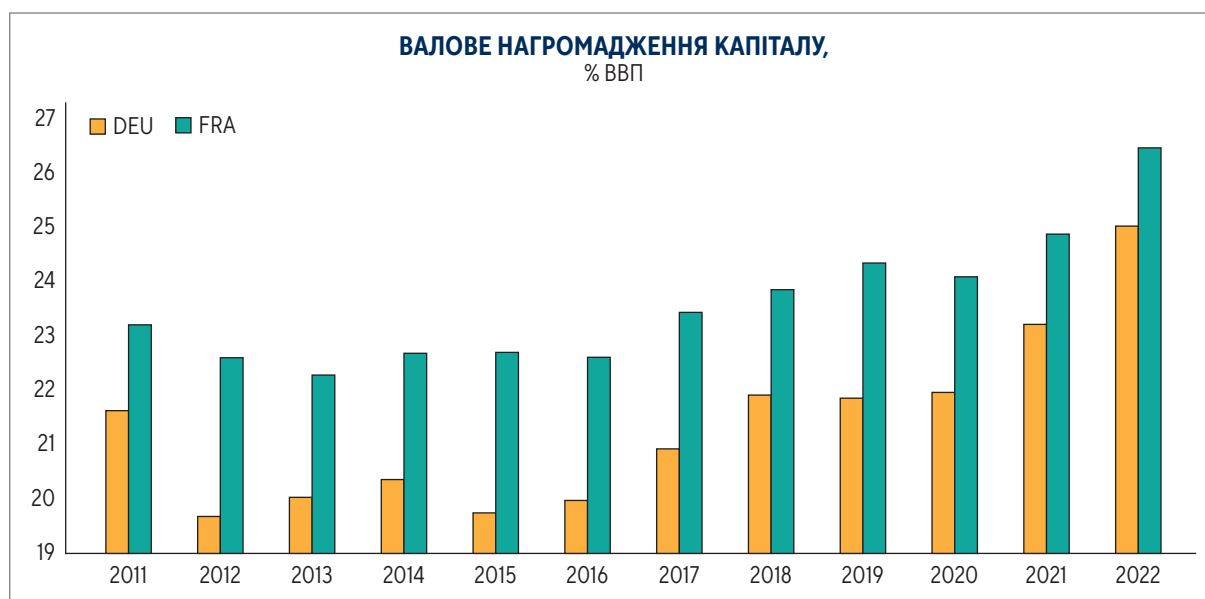
	Оцінка і прогноз МВФ, Квітень 2023			Прогноз МВФ, Жовтень 2023	
	2021 факт	2022 оцінка	2023 прогноз	2022 факт	2023 прогноз
Світова економіка	6,2	3,4	2,9	3,5	3,0
Розвинуті країни	5,4	2,7	1,2	2,6	1,5
Німеччина	2,6	1,9	0,1	1,8	-0,5

По-друге – рівень інвестицій у структурі ВВП Німеччини суттєво поступається інвестиційному наповненню французької економіки (діаграма «Валове нагромадження капіталу»), що зменшує виробничий потенціал національного бізнесу, а також послаблює стимули для входження іноземного капіталу. Поки німецька економіка має доволі міцний промисловий базис – вироблення доданої вартості у промисловості та будівництві досить стійко утримується на рівні 27-28% загальної створюваної доданої вартості в країні. Однак це було в умовах

⁹ Оцінка ВВП Німеччини 2023 р. – \$4,4 трлн.

¹⁰ IMF World Economic Outlook, 2023.

відкритості та легкого доступу до енерго-ресурсів. Дефіцит останніх вочевидь може суттєво змінити місце промисловості у структурі економіки Німеччини.

Зауважимо, певне нехтування питаннями (економічної) безпеки у попередні десятиліття, особливо у питанні китайської експансії, тепер примушує Євросоюз прискорено¹¹ озброюватися інструментами «жорсткої» безпеки та колективного захисту своїх економічних інтересів. Але це вимагає як значно глибшого рівня політичної інтеграції, так і ефективних механізмів досягнення

результативних рішень (консенсусні ухвалення виявляються гальмом для швидкості та якості складних антикризових рішень). Відтак, утворюється негативне замкнене коло, послаблення економічної відкритості та зменшення стимулів для капітального збільшення посилюють одне іншого.

По-третє, виробнича продуктивність Німеччини досить помітно поступається продуктивності економіки Франції (діаграма «Продуктивність економіки Німеччини і Франції»). Хоча коронавірусна криза «зрівняла» показники продуктивності, однак

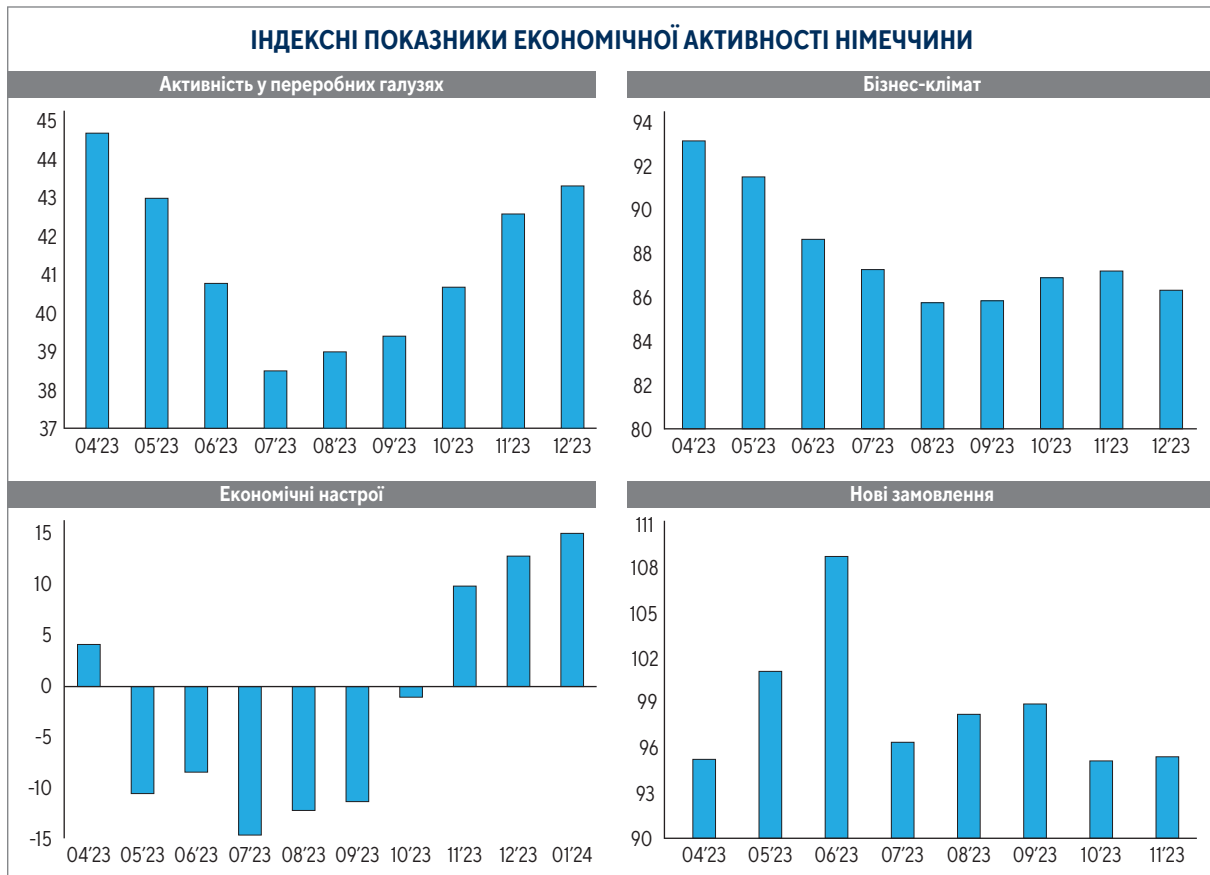
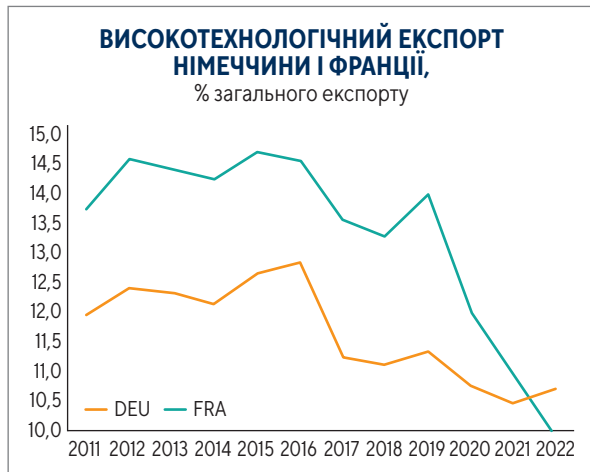
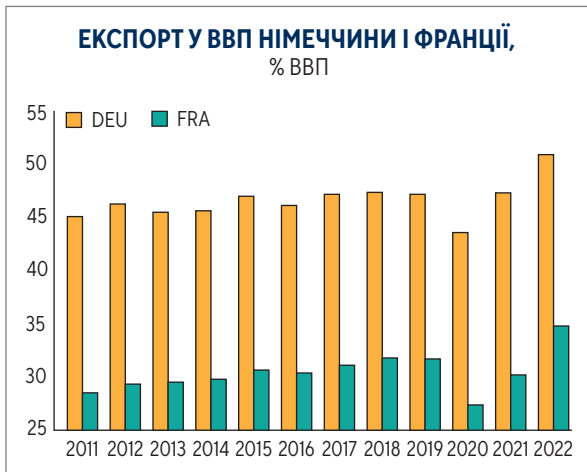
¹¹ Steinberg F., et al. Evaluating Europe's Economic Security Strategy. – Center for Strategic and International Studies, <https://www.csis.org/analysis/evaluating-europes-economic-security-strategy>.

тенденції, вірогідно, мають довгостроковий характер.

По-четверте, хоча експортна спроможність Німеччини залишається високою (частка експорту товарів і послуг у ВВП утримується на рівні 45-50% ВВП, що значно вище, ніж відповідна частка у структурі ВВП Франції) (діаграма «Експорт у ВВП Німеччини і Франції»), однак «якісна» сторона експорту помітно поступається. Втім, останніми роками обидві країни демонструють технологічне послаблення експорту (діаграма

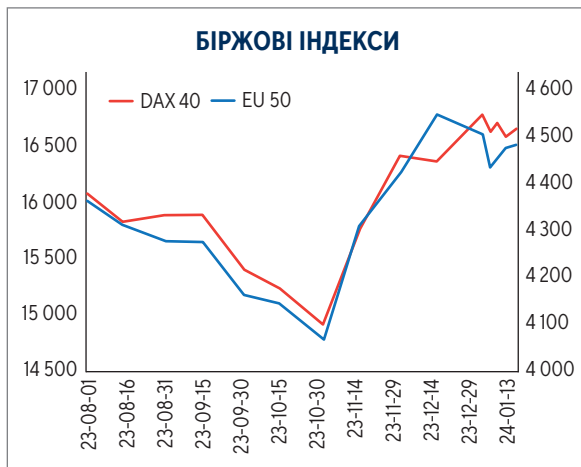
«Високотехнологічний експорт Німеччини і Франції»).

Незважаючи на значні кризові втрати, у т. ч. зумовлені російською агресією проти України, Німеччина у II п/р 2023 р. демонструвала ознаки одужання (діаграми «Індексні показники економічної активності Німеччини»). Втім, фахівці говорять про обережні оцінки. Звернемо увагу, що (1) хоча активність у переробних галузях зростає, проте залишається на низькому рівні, (2) оцінки бізнес-клімату практично

законсервовані, (3) рівень нових замовлень не демонструє ознак відновлення виробничих потреб.

Поряд з цим біржові індекси надають навіть більш оптимістичні сигнали стосовно ділової активності. Індексні значення як провідного фондового ринку Німеччини (DAX 40), так і єврозони (EU 50) упродовж грудня-січня досить стійко утримуються на високих рівнях (діаграма «Біржові індекси»), що дає підстави очікувати кращих темпів економічного розвитку європейських країн, ніж це оцінювалося ще восени.

Очікування погравлення, якщо нинішні сигнали дійсно відображають тенденції у реальному секторі економіки, означатиме і новий шлях Німеччини до європейського лідерства, однією із вирішальних складових якого стане визнання за країною статусу великої військової держави. Одним з початкових критеріїв правильності руху країни у безпековій сфері може стати досягнення 2% ВВП на безпеку і оборону, що водночас зніме невдоволення США, які вимагають, щоб всі країни НАТО фінансували оборонні видатки саме на такому рівні¹².

А у стратегічному плані це цілком вписуватиметься у завдання відновлення німецької

політики безпеки в Європі (Zeitenwende – «історичний поворот»¹³) і стане великим кроком вперед у досягненні нової реальності. Тим самим Німеччина виконає свою роль центру тяжіння для нової європейської політики безпеки. В рамках розширення НАТО і збільшення видатків на безпеку й оборону з боку усіх європейських країн-членів Німеччина зможе модернізувати відносини, особливо з країнами Центральної та Східної Європи, Балтії та Північної Європи. Це означає не лише формування інтегрованої системи безпеки, а й створення спільних виробничих ліній для зброї та боєприпасів. Зрозуміло, що досвід України у протидії агресору, у т. ч. у випробуванні та застосуванні нових видів озброєнь на реальних полях бою, матиме виключну значимість для прискорення промисловості загалом¹⁴.

Значимість для України. Економічне прискорення у Німеччині стане як консолідуючим чинником зміцнення загальноєвропейської безпеки, так і матиме виняткове значення для стабільності політики підтримки Німеччиною України. Не є несподіванкою, що готовність країни надавати економічну допомогу партнерській країні (у дні скрути останньої) значною мірою залежить від наявності ресурсів, якими можна поділитись. Зрозуміло, що обсяги таких «додаткових» ресурсів зростають із зростанням виробництва та продуктивності у країні-донорі. Звернемо увагу на дві сфери.

(1). Німеччина, як вказувалось, з початку 2024 р. готова суттєво розширювати допомогу Україні. Тому економічне покращання безпосередньо у Німеччині може означати і розширення ресурсів, якими країна може «поділитись», насамперед ресурсів безпечового та військового призначення.

Сьогодні вже не згадується, що довгий час Німеччина заперечувала надання зброї Україні¹⁵, навіть у той час, коли сама ж попереджала Київ про підготовку росії до

¹² Останніми роками видатки на військові цілі (military expenditure) у США склали 3,4-3,7% ВВП, 1,9-2,2% ВВП, Німеччині – 1,2-1,4% ВВП, Франції – 1,8-2,0% ВВП.

¹³ Fuhrhop P. Germany's Zeitenwende and the Future of European Security. – Istituto Affari Internazionali, <https://www.iai.it/en/publicazioni/germanys-zeitenwende-and-future-european-security>.

¹⁴ Meister S. As Europe Looks East, Germany Needs to Take the Lead. – Internationale Politik Quarterly, <https://ip-quarterly.com/en/europe-looks-east-germany-needs-to-lead>.

¹⁵ Гофманн Ф. Німецька допомога Україні: все, крім зброї. – Deutsche Welle, <https://www.dw.com/uk/nimetska-dopomoha-ukraini-vse-krim-zbroi/a-60704314>.

широкомасштабної війни. Наразі йдеться про повномасштабну (у т. ч. у оборонній і безпековій сферах) допомогу Україні. Хоча Німеччина все ще «озирається» на США у питанні поставок наступальної зброї, однак якщо США зволікатимуть з практичною реалізацією політики допомоги Україні, без сумніву Німеччина займе лідерську позицію.

(2). Минулого року Німеччина, в якій знайшли прихисток сотні тисяч українців, витратила на допомогу саме українським біженцям понад €11 млрд. Вже зрозуміло, що значна частина нинішніх вимушених українців-емігрантів залишиться у Німеччині на довгі роки (а то й назавжди). Однак рецесія, гальмування і вимивання виробничих потужностей можуть поставити під сумнів як здатність німецького уряду продовжувати соціальну підтримку українців, так і можливості знайти роботу тим українцям, які готові самих себе (і своєї сім'ї) забезпечувати власною працею¹⁶.

З іншого боку, економічне прискорення у Німеччині, зміцнення країною лідерських позицій у Європі зможуть стати визначальним

орієнтиром для економічної та безпекової спрямованості України.

Наостанок знову підкреслимо, що важливим для України є усвідомлення світовою демократичною спільнотою того, що військова та цивільна допомога Україні матиме більший вплив, якщо розглядатиметься владними та громадянськими інститутами у партнерських країнах не лише як питання міжнародної гуманітарної солідарності, а й завдання та потреби національної безпеки¹⁷. При цьому поточна підтримка України означає посилення безпеки партнерських країн (насамперед європейських) як на сьогодні, так і у перспективі, вагомою складовою чого є як перемога України, так і оновлення України як демократичної європейської країни.

З іншого боку, Україна цілком спроможна виступити майданчиком для інвестування у найрізноманітніші галузі. Звичайно, за умови, що інвестиції будуть у всіх сенсах захищені. Тому досвід компанії Rheinmetall матиме неоціненне значення для європейського майбутнього України.

¹⁶ Демченко О. Падіння Німеччини: як криза нищить промисловість найбільшої економіки ЄС. – LB, https://lb.ua/world/2023/07/21/566135_padinnya_nimechchini_yak_kriza_nishchit.html.

¹⁷ Політичні, економічні і структурні наслідки російської агресії для України і світової спільноти. Завдання економічного відновлення України у повоєнний період з врахуванням євроінтеграційних пріоритетів. – Центр Разумкова, https://razumkov.org.ua/images/2023/04/21/2023_04_consequences_of_the_war_for_ukraine.pdf.